

Θέματα για συζήτηση Α' Λυκείου για το 2019-20

1. Υπάρχουν πολλές και διαφορετικές αντιλήψεις για τον Θεό, ότι είναι: α) μια ανώτερη απρόσωπη δύναμη β) φοβερός και δυνατός γ) τιμωρός δ) συμπαραστάτης ε) της εξουσίας και της τάξης στ) αυτός που αμείβει και ανταποδίδει ζ) τελετάρχης η) αυτός των πανθειστών θ) αυτός των αγνωστικιστών.
2. Η Ορθόδοξη Εκκλησία ονομάζει τα θαύματα **σημεία** ή **δυνάμεις** διότι τα θαύματα του Χριστού (Λουκ. 7,14-15 και Ματθ. 9,28-30 και Μάρκ. 1,23-26) δε γίνονται για να εντυπωσιάσουν τους άπιστους (Ματθ. 12,38-39) αλλά για να ενισχύσουν την εμπιστοσύνη των καλοπροαίρετων, που ζητούσαν να δουν πως θα είναι ο καινούριος κόσμος του Θεού (Ματθ. 9,35).
3. Ο Πλούταρχος (45-120) επισημαίνει την καθολικότητα του φαινομένου της Θρησκείας λέγοντας: « ανιέρου και άθέου πόλεως, ... ούδεις έστιν ούδ' έσται γεγονώς θεατής » Plutarchi Moralia, adversus Colotem, Gregorius N. Bernardakis, vol. VI, Lipsiae, MDCCCXCV, 31 E, σ. 473,4-10.
4. Ο Σάυλος, ο οποίος είχε απειλητική και φονική διάθεση για τους μαθητές του Χριστού (Πράξ. 9,1), μεταστράφηκε κι έγινε ο απόστολος Παύλος (Πράξ. 13,9), ο « κήρυξ καί διδάσκαλος τῶν ἐθνῶν » (Β' Τιμ. 1,11), όταν γνώρισε τον Κύριο, στην πορεία του προς τη Δαμασκό.
5. Η αυτογνωσία είναι απαραίτητη προϋπόθεση για τη βελτίωση των ανθρώπων, όπως βλέπομε στην Παλαιά Διαθήκη « σύ δέ γνώθι σεαυτῶ » (Ιωβ 5,27) ή στην Καινή Διαθήκη « εις έαυτόν έλθῶν » (Λουκ. 15,17).
6. Η κατάκριση (Ιακ. 4,11), η κακόβουλη δηλαδή κριτική του συνανθρώπου μας, γεννιέται από την έλλειψη αυτογνωσίας (Ματθ. 7,3), γιατί « ό τά έαυτοῦ έννοῶν, συγγνωμονικώτερος έσται τῷ συνδούλῳ καί ούχ άπλῶς άφιέναι από στόματος, άλλ' από καρδίας » (αγίου Ιωάννου Χρυσοστόμου, 61^η ομιλία στον Ματθαίο, J.P.Migne, Patrologia Graeca, τ. 58, σελ. 594).
7. Το « γνώθι σαυτόν » βρίσκουμε άμεσα [Πλάτων (427-347), Πρωταγόρας 343b] ή έμμεσα (Μύθοι Αισώπου, “Πήραι δύο” , Fabulae Aesopicae Collectae, Caroli Halmii, Lipsiae, MDCCCLXXV, σ. 177, 359), στην αρχαία ελληνική γραμματεία.

8. Η πραγματική και έμπρακτη μετάνοια (Τωβίτ 13,6) είναι δώρο του Θεού (Β΄ Τιμοθ. 2,25) στους ανθρώπους, οδηγεί στη συγχώρηση (Ματθ. 6,14) δηλαδή στην επανένταξη των αμαρτωλών (Ματθ. 9,13) στο σώμα του Χριστού, στην Εκκλησία (Κολ. 1,18).
9. Οι χριστιανοί αγαπούν τους συνανθρώπους τους (Μάρκ. 12,31), ακόμα και τους εχθρούς τους (Ματθ. 5,44) και τότε είναι άξιοι να αγαπούν το Θεό (Α΄ Ιωάν. 4,8).
10. Πολλοί ισχυρίζονται ότι στις διαπροσωπικές σχέσεις, ο άλλος είναι απειλή « *lupus est homo homini* » [Titus Maccius Plautus (254-184), *Asinaria*, line 495] ή κόλαση [Jean Paul Sartre (1905-1980), *Huis clos*].
11. Ο άγιος Νικόλαος Βελμίροβιτς (1881-1956) έβαλε σε σωματική και πνευματική δοκιμασία έναν θεοευχίτη- δογομòλεц και τότε του έδωσε την ευλογία να φέρει ένα βαρύ σιδερένιο σταυρό στον τράχηλό του.
12. Στη λειτουργική ζωή της Ανατολικής Ορθόδοξης Εκκλησίας, ο Ιησούς ονομάζεται Νυμφίος (κατά τη μεγάλη εβδομάδα) και ο «θείος έρωτας» προς τον Κύριο, βγάξει τον πιστό από την κοσμική νοοτροπία, ενώνοντάς τον με τον Θεό [άγιος Παήσιος (1924-1994), Λόγοι, τ. Ε΄, 2007, σ. 205].
13. «Κυριακή προσευχή» (Ματθ. 6,9-13) ή «Πάτερ ήμῶν», είναι η προσευχή του Κυρίου, με την οποία όπως και στις δέκα εντολές (Έξοδ. 20,2-17), με τα πρώτα τρία αιτήματα, ζητούμε τη δόξα του Θεού Πατέρα και με τα τρία τελευταία, παρακαλούμε γι'αυτά που είναι ωφέλιμα για μας και τους συνανθρώπους μας.
14. Ο Δαβίδ λέει ότι ο Θεός κάποτε τον εγκατέλειψε (ψαλμ. 21,2) κι άλλες φορές ότι ο Θεός είναι πανταχού παρών (ψαλμ. 15,8), όπως είπε και ο απόστολος Παύλος « *έν αυτῷ ζῶμεν καί κινούμεθα καί έσμέν* » (Πράξ. 17,28).
15. Ο Θεός « πάντας ανθρώπους θέλει σωθῆναι καί εις επίγνωσιν αληθείας έλθειν » (Α΄ Τιμ. 2,4) όμως ο Χριστός δεν υποχρεώνει τους ανθρώπους να τον αποδεχτούν (Ματθ. 16,24) και τους καλεί διακριτικά (Αποκ. 3,20).
16. Ο Κύριος στην 'επί τοῦ ὄρους ὀμιλία', μακαρίζει τους ταπεινούς, τους ελεήμονες, τους ειρηνοποιούς (Ματθ. 5,3-11).
17. Ο Χριστός καταδικάζει την υπερηφάνεια (Λουκ. 18,14) και την υποκρισία των φαρισαίων (Ματθ. 23,13-32).
18. « *ού πᾶς ὁ λέγων μοι Κύριε Κύριε, εισελεύσεται εις τήν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, ἀλλ' ὁ ποιῶν τό θέλημα τοῦ πατρός μου τοῦ έν οὐρανοῖς* » (Ματθ. 7,21) δηλαδή τα λόγια πρέπει να ολοκληρώνονται με αντάξιες πράξεις.

19. Ο άγιος Ιωάννης ο χρυσόστομος (344-407) είναι ο πιο αυθεντικός ερμηνευτής του αποστ. Παύλου. Το έργο του διασώζεται στην Patrologia Graeca, τ. 47-64.
20. Ο άγιος Ιωάννης ο χρυσόστομος ήταν ένας μορφωμένος κληρικός, του οποίου η θεολογία δεν ήταν θεωρητική αλλά συνεχής αγώνας για το ξεπέραςμα της κοινωνικής αδικίας, παρά το εμφανές πρόβλημα υγείας του.
21. Ο ευαγγελιστής Ιωάννης προτρέπει τα πνευματικά του παιδιά: « μή αγαπώμεν λόγω μηδέ τῆ γλώσση, άλλ' έν έργω και άληθεία » (Α' Ιωάν. 3,18).
22. Η πίστη είναι δώρο του αγίου Πνεύματος (Α' Κορ. 12,9) όμως « ή πίστις, εάν μή έργα έχη, νεκρά έστι καθ' έαυτήν » (Ιακ. 2,17).
23. Ο προφήτης Ησαΐας τονίζει ότι οι υποκριτές « τοῖς χείλεσιν αὐτῶν τιμῶσιν τόν Κύριον, ή δέ καρδιά αὐτῶν πόρρω απέχει απ'αὐτοῦ » (Ησ. 29,13) και ο Χριστός παρομοιάζει τους υποκριτές Φαρισαίους με τάφους κεκονιαμένους « οἵτινες ἔξωθεν μέν φαίνονται ώραῖοι, ἔσωθεν δέ γέμουσιν ὀστέων νεκρῶν και πάσης άκαθαρσίας » (Μτθ. 23,27).
24. Ο Κύριος λέγει σε κάθε υποκριτή: « ἔκβαλε πρώτον τήν δοκόν έκ τοῦ ὀφθαλμοῦ σου, και τότε διαβλέψεις ἔκβαλεῖν τό κάρφος έκ τοῦ ὀφθαλμοῦ τοῦ ἀδελφοῦ σου » (Ματθ. 7,5) και ο απόστολος Παύλος λέγει « ὁ διδάσκων ἕτερον, σεαυτόν οὐ διδάσκεις ; » (Ρωμ. 2,21), θυμίζοντας το “δάσκαλε που δίδασκες και νόμον δεν εκράτεις¹”. **1** « πῶς οὔν δίκαιον τούς νόμους ὑμᾶς βροτοῖς γράψαντες αὐτούς άνομίαν ὀφλισκάνειν; - και είναι δίκιο τάχα, σεις που δώσατε τους νόμους στους θνητούς, να πέφτετε οι ίδιοι σ'ανομίες ; » (Εὐριπίδου, Ἴων, 442-3, μετάφρ. Πολύβιου Τ. Δημητρακόπουλου) ή το « ἅπαντές ἔσμεν εις τό νουθετεῖν σοφοί, αὐτοί δ'άμαρτάνοντες οὐ γινώσκομεν » του Μενάνδρου {342-292} ή του Ευριπίδη {480-405}.
25. Ο Κων. Καβάφης {1863-1933} στο ποίημά του Θέατρον τῆς Σιδῶνος (400 μ.Χ.), λέγει λίαν ευτόλμους στίχους της ηδονής της εκλεκτής, που πηαίνει προς άγονην αγάλτη κι αποδοκιμασμένη. Αναφερόμενος στους μοναχούς εύχεται « νά μήν τούς δοῦν οι τά φαιά φοροῦντες, περί ήθικῆς λαλοῦντες ».
26. Ο Θεός, μετά την επιλογή των ανθρώπων να ζήσουν αυτόνομα (Γέν. 3,4-6), συνέχισε να αγαπάει τους αμαρτωλούς και « τόν υἱόν αὐτοῦ τόν μονογενῆ ἔδωκεν, ἵνα πᾶς ὁ πιστεύων εις αὐτόν μή ἀπόληται, άλλ' έχη ζωήν αἰώνιον » (Ιωάν. 3,16) γιατί ο Χριστός « οὐκ ἤλθε διακονηθῆναι, αλλά διακονῆσαι, και δοῦναι τήν ψυχήν αὐτοῦ λύτρον αντί πολλῶν » (Μάρκ. 10,45).

27. Πολλοί χριστιανοί ζουν μια παράλληλη ζωή, με το να πιστεύουν τυπικά¹ στον Χριστό και να επιδιώκουν τη σιγουριά των κοσμικών στηριγμάτων². Στην Αγία Γραφή όμως βλέπουμε ότι « οὐδείς δύναται δυσί κυρίοις δουλεύειν· ... οὐ δύνασθε Θεῷ δουλεύειν καί μαμωνᾶ » (Ματθ. 6,24) και « μὴ θησαυρίζετε ὑμῖν θησαυρούς ἐπὶ τῆς γῆς ... ὅπου ἐστὶν ὁ θησαυρὸς ὑμῶν, ἐκεῖ ἔσται καὶ ἡ καρδία ὑμῶν » (Ματθ. 6,19-21). ¹ « Τί τό ὄφελος, ἐάν πίστιν λέγη τις ἔχειν, ἔργα δέ μή ἔχη; ... ἡ πίστις, ἐάν μή ἔργα ἔχη, νεκρά ἐστὶ καθ' ἑαυτήν » (Ιακ. 2,14 και 17) ² Χρήματα, πολύτιμα αντικείμενα, σπίτια.
28. Τα κίνητρα των πράξεων όπως ο φόβος¹, ο μισθός² ή η αγάπη, χαρακτηρίζουν αντίστοιχα τη συμπεριφορά του δούλου, του μισθωτού ή του ελεύθερου. Μία πράξη είναι ηθική ενώπιον του Θεού όταν γίνεται από ανιδιοτελή αγάπη³ και διακριτικά⁴. ¹ (Ματθ. 25,25) ² « ἕκαστος τὸν ἴδιον μισθὸν λήψεται κατὰ τὸν ἴδιον κόπον » (Α' Κορ. 3,8) ³ « ἀγάπη ἐκ καθαρᾶς καρδίας καὶ συνειδήσεως ἀγαθῆς » (Α' Τιμοθ. 1,5) ⁴ « σοῦ δέ ποιῶντος ἐλεημοσύνην μή γνώτω ἡ ἀριστερά σου τί ποιεῖ ἡ δεξιὰ σου » (Ματθ. 6,3).
29. « Ο Θεός αγάπη ἐστὶ, καὶ ὁ μένων ἐν τῇ ἀγάπῃ ἐν τῷ Θεῷ μένει καὶ ὁ Θεὸς ἐν αὐτῷ » (Α' Ιωάν. 4,16).
30. Στον περίφημο ὕμνο της αγάπης, του αποστ. Παύλου, βλέπουμε ότι « ⁴ Ἡ ἀγάπη μακροθυμεῖ, χρηστεύεται, ἡ ἀγάπη οὐ ζηλοῖ, ἡ ἀγάπη οὐ περπερεύεται, οὐ φυσιοῦται, ⁵ οὐκ ἀσχημονεῖ, οὐ ζητεῖ τὰ ἑαυτῆς, οὐ παροξύνεται, οὐ λογίζεται τό κακόν, ⁶ οὐ χαίρει ἐπὶ τῇ ἀδικίᾳ, συγχαίρει δέ τῇ ἀληθείᾳ· ⁷ πάντα στέγει, πάντα πιστεύει, πάντα ἐλπίζει, πάντα ὑπομένει. ⁸ ἡ ἀγάπη οὐδέποτε ἐκπίπτει » (Α' Κορ. 13,4-8).
31. Ὅταν προκύπτουν ηθικά διλήμματα¹, οι πιστοί « πειθαρχεῖν δεῖ Θεῷ μᾶλλον ἢ ἀνθρώποις » (Πράξ. 5,29). ¹ Μπορεί ένας συνειδητός χριστιανός να κερδίζει χρήματα μολύνοντας το περιβάλλον; Μπορεί η ατομική θετική εξέλιξη στο εργασιακό περιβάλλον να συνδυάζεται με ανειλικρινή στάση απέναντι στους προϊσταμένους και άδικη στάση απέναντι σε συνεργάτες ή υφισταμένους;
32. Ο χριστιανός δεν μένει ουδέτερος¹ απέναντι στην αδικία² που αντιλαμβάνεται. ¹ « ὁ μή ὢν μετ' ἐμοῦ κατ' ἐμοῦ ἐστὶ » (Ματθ. 12,30) και « δίωκε δικαιοσύνην, εὐσέβειαν, πίστιν, ἀγάπην, ὑπομονήν, πραότητα » (Α' Τιμ. 6,11). ² « ἄδικοι βασιλείαν Θεοῦ οὐ κληρονομήσουσιν » (Α' Κορ. 6,9).

- 33.** Ο άγιος Διονύσιος Ζακύνθου (1547-1622) πίστευε ορθόδοξα και δρούσε χριστιανικά. Έκρυψε¹ τον φονιά του αδερφού του, χωρίς να του αποκαλύψει την ταυτότητά του, προτρέποντάς τον να μετανιώσει². **1** « αγαπάτε τούς έχθρους υμῶν, εὐλογεῖτε τούς καταρωμένους υμᾶς, καλῶς ποιεῖτε τοῖς μισοῦσιν υμᾶς καί προσεύχεσθε ὑπέρ τῶν ἐπηρεαζόντων υμᾶς καί διωκόντων υμᾶς » (Ματθ. 5,44) **2** « ὁ ἐπιστρέψας ἀμαρτωλὸν ἐκ πλάνης ὁδοῦ αὐτοῦ, σώσει ψυχὴν ἐκ θανάτου καί καλύψει πλῆθος ἀμαρτιῶν » (Ιακ. 5,20).
- 34.** Η πίστη των ανθρώπων δοκιμάζεται¹, όταν χάνουν την περιουσία τους ή κάποιο αγαπημένο τους πρόσωπο ή την υγεία τους. Υπάρχουν όμως και άνθρωποι που δοξάζουν² τον Θεό και στις δύσκολες στιγμές, γνωρίζοντας ότι σ' αυτόν τον κόσμο ὅλοι είμαστε περαστικοί³ και διαχειριστές⁴. Ο άγιος Παήσιος Εζνεπίδης (1924-1994), ο γέροντας Ευμένιος Σαριδάκης (1931-1999), ο άγιος Πορφύριος Μπαϊρακτάρης (1906-1991), η γερόντισσα Ελπίδα Τερζοπούλου (1885-1981), η οσία Σοφία Χοτοκουρίδου (1883-1974), η γερόντισσα Ταρσώ Ζαγοραίου (1910-1989) είναι πρότυπα για ὅλους τους σύγχρονους χριστιανούς. **1** « εἰπὸν τι ρῆμα εἰς Κύριον καί τελεύτα » (Ιώβ 2,9ε). **2** « Αὐτός γυμνός ἐξῆλθον ἐκ κοιτίας μητρός μου, γυμνός καί ἀπελεύσομαι ἐκεῖ· ὁ Κύριος ἔδωκεν, ὁ κύριος ἀφείλατο· ὡς τῷ Κυρίῳ ἔδοξεν, οὕτως καί ἐγένετο· εἶη τό ὄνομα Κυρίου εὐλογημένον » (Ιώβ 1,21). **3** « οὐ γάρ ἔχομεν ὧδε μένουσαν πόλιν, ἀλλά τήν μέλλουσαν ἐπιζητοῦμεν » (Εβρ. 13,14). **4** « ἡμᾶς λογιζέσθω ἄνθρωπος, ὡς ὑπηρέτας Χριστοῦ καί οἰκονόμους μυστηρίων Θεοῦ » (Α΄ Κορ. 4,1).
- 35.** Οι πιστοί έχουν κληθεί από τον Ιησού Χριστό να γίνουν άγιοι¹, « ὅτι ἐγώ ἅγιος εἶμι » (Λευϊτ. 11,44 και Α΄ Πέτρ. 1,16). **1** (Α΄ Κορ. 1,2).
- 36.** Ο άγιος Ιωάννης ο χρυσόστομος σε μία ομιλία του στους μάρτυρες λέγει « τιμή μάρτυρος, μίμησις μάρτυρος » (P.G. 50,663). Για να μιμηθούμε ὅμως τους αγίους και μάρτυρες πρέπει πρώτα να τους γνωρίσομε μέσα από τα συναξάρια, ὅπως είναι ο συναξαριστής των 12 μηνών, του αγίου Νικοδήμου του Αγιορείτη.
- 37.** Η πίστη του Άβραμ δοκιμάστηκε¹ και βρέθηκε πλήρης² ενώπιον του Θεού, γι' αυτό και ο Θεός έκανε τη συμφωνία³ με τον Αβραάμ και τον έκανε γενάρχη⁴. **1** (Γέν. 22, 1-10) **2** (Γέν. 22,12) **3** « διέθετο Κύριος τῷ Ἀβραάμ διαθήκην » (Γέν. 15,18) **4** « εὐλογῶν εὐλογήσω σε καί πληθύνων πληθυνῶ τό σπέρμα σου ὡς τούς

ἀστέρας τοῦ οὐρανοῦ καί ὡς τήν ἄμμον τήν παρά τό χεῖλος τῆς θαλάσσης » (Γέν. 22,17).

38. Ο απόστολος Πέτρος και ο απόστολος Θωμάς ἔδειξαν την ολιγοπιστίας τους, ο πρώτος σε συνάντηση με τον Κύριο στη λίμνη της Γαλιλαίας¹ και ο δεύτερος μετά την Ανάσταση² του Χριστού, παρόλο που ο Ιησούς τους επέλεξε³ και ἔζησαν μαζί του για χρόνια. ¹ (Ματθ. 14,30-31) Ονομάζεται και θάλασσα της Τιβεριάδος (Ιωάν. 6,23) ή λίμνη της Γεννησαρέτ (Μάρκ. 6,53) ² (Ιωάν. 20,24-29) ³ (Ματθ. 4,18-20).
39. Το «πίστευε και μη ερεύνα» δεν είναι λόγος της Αγίας Γραφής. Όταν μιλάει η Εκκλησία για μυστήρια τα οποία είναι απρόσιτα στην ανθρώπινη νόηση, χρησιμοποιεί τη διδασκαλία της Αγίας Γραφής και της ιερής Παράδοσης και δεν υπάρχει λογική έρευνα. Οι σχολαστικοί φιλόσοφοι¹ ερμήνευσαν τη μωρία² του κηρύγματος με την αριστοτελική φιλοσοφία³, φθάνοντας σε εύλογες αποδείξεις⁴, ενώ η ορθόδοξη Εκκλησία λέγει⁵ ότι είναι αδύνατη η εξήγηση. ¹ Κορυφαίος ο Θωμάς Ακινάτος (1225-1274). ² (Α΄ Κορ. 1,18 και 1,23). ³ Μεταβάλλεται { μετουσίωση - transsubstantiatio } η ουσία (σώμα και αίμα Χριστού) αλλά μένουν τα συμβεβηκότα (ψωμί και κρασί), στη θεία κοινωνία. ⁴ Αποδείξεις για την ύπαρξη του Θεού. ⁵ « ὁ τῆς προθέσεως ἄρτος, οἶνός τε, καί ὕδωρ διά τῆς ἐπικλήσεως καί ἐπιφοιτήσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ὑπερφυῶς μεταποιοῦνται εἰς τό σῶμα τοῦ Χριστοῦ καί τό αἷμα, καί οὐκ εἰσὶ δύο, ἀλλ' ἓν καί τό αὐτό » (Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ, Ἔκθεσις τῆς Ὁρθοδόξου Πίστεως, βιβλίο Δ΄, κεφάλαιο ΙΓ΄, P.G. 94,1145).
40. Ο Ιησούς με την παραβολή του αμαρτωλού τελώνη και του ευσεβή φαρισαίου, ο οποίος τηρούσε τυπικά το Νόμο και νόμιζε ότι ήταν καλύτερος ενώπιον του Θεού, τονίζει: « πᾶς ὁ ὑψῶν ἑαυτὸν ταπεινωθήσεται, ὁ δέ ταπεινῶν ἑαυτὸν ὑψωθήσεται » (Λουκ. 18,14).
41. Η θερμή πίστη στον Θεό γεννάει την θερμή αγάπη προς τον Θεό και προς την εικόνα του Θεού, τον συνάνθρωπό μας. Και από την υπερχείλιση της αγάπης μας ποτίζονται¹ και τα καημένα τα ζῶα (αγίου Παησίου αγιορείτου Λόγοι Β΄, 1999, σ.273). ¹ « δίκαιος οἰκτίρει ψυχὰς κτηνῶν » (Παροιμ. 12,10).
42. Οι ραββίνοι δεν είναι ιερείς αλλά θρησκευτικοί διδάσκαλοι του Ιουδαϊσμού, ο οποίος έχει ως κέντρο της λατρείας τη συναγωγή και αργία το Σάββατο.

43. Στο Ισλάμ, το Κοράνι είναι το ιερό βιβλίο και οι μουσουλμάνοι προσεύχονται πέντε φορές καθημερινά, με βασικότερη την κοινή προσευχή κατά το μεσημέρι της Παρασκευής στο τζαμί.
44. Στην Ανατολική Ορθόδοξη Εκκλησία οι ακολουθίες του νυχθημέρου είναι ο εσπερινός, το απόδειπνο, το μεσονυκτικό, ο όρθρος, οι ώρες, η θεία λειτουργία και τα 7 μυστήρια είναι: το Βάπτισμα, το Χρίσμα, η Μετάνοια, η Θεία Ευχαριστία, το Ευχέλαιο, ο Γάμος, η Ιεροσύνη.
45. Ο απόστολος Παύλος λέγει στους χριστιανούς: « άδιαλείπτως προσεύχεσθε » (Α΄ Θεσ. 5,17) και ο άγιος Ιάκωβος, ο αδερφόθεος μας βεβαιώνει πως « πολύ ισχύει δέησις δικαίου ένεργουμένη » (Ιακ. 5,16).
46. Η νοερά ή καρδιακή προσευχή, το « Κύριε Ίησοϋ Χριστέ, Υιέ τοϋ Θεοϋ, έλέησόν με τόν άμαρτωλό », λέγεται από τους μοναχούς, τους κληρικούς ή τους λαϊκούς της Ανατολικής Ορθόδοξης Εκκλησίας.
47. Οι άνθρωποι επικοινωνούν με τον Θεό, όταν προσεύχονται¹. Ο Χριστός είπε να ζητάμε² από τον Θεό κάθε καλό. ¹ « σύ όταν προσεύχη, είσελθε εις τό ταμειόν σου, ... πρόσευξαι τῷ πατρί σου τῷ έν τῷ κρυπτῷ, καί ό πατήρ σου ό βλέπων έν τῷ κρυπτῷ άποδώσει σοι έν τῷ φανερωῷ » (Ματθ. 6,6) ² (Ματθ. 7,7-11).
48. Οι Δεσποτικές¹ γιορτές είναι κινητές², με κέντρο το Πάσχα ή ακίνητες³, με κέντρο τα Χριστούγεννα. ¹ Προς τιμήν του Δεσπότη Χριστού ² Η Ανάληψη, γιορτάζεται 40 μέρες μετά το Πάσχα, ημέρα Πέμπτη αλλά σε διαφορετική ημερομηνία, κάθε χρόνο ³ Η Περιτομή του Χριστού { 1 Ιαν. }, τα Θεοφάνεια { 6 Ιαν. }, η Υπαπαντή { 2 Φεβ. }, η Μεταμόρφωση { 6 Αυγ. }, η Ύψωση του τιμίου Σταυρού { 14 Σεπτ. }, ο Ευαγγελισμός της Θεοτόκου { 25 Μαρτ. }.
49. Οι χριστιανοί γιορτάζουν κυρίως την ημέρα του σωματικού θανάτου των αγίων.
50. Το Ιουδαϊκό ή εβραϊκό έτος είναι σεληνιακό με 12 μήνες ή 13 μήνες το δίσεκτο¹, γιατί οι γιορτές όπως το Πάσχα² ή η Πεντηκοστή³ ή η Σκηνοπηγία⁴ είναι εποχιακές. ¹ Στον κύκλο των 19 ετών, τα 7 από αυτά είναι δίσεκτα. ² Το Πεσάχ γιορτάζεται την Άνοιξη, στις 15-22 του Νισσάν (1^{ος} μήνας) ³ Η Σσαβουότ γιορτάζεται το Καλοκαίρι, στις 6 του Σιβάν (3^{ος} μήνας) ⁴ Η Σουκότ γιορτάζεται το Φθινόπωρο, στις 15-21 του Τισσρί (7^{ος} μήνας).
51. Το ισλαμικό έτος είναι σεληνιακό¹ με 12 μήνες και το ημερολόγιο των μουσουλμάνων ξεκινάει από το 622 μ.Χ. ¹ 33 ηλιακά έτη είναι αντίστοιχα με 34 σεληνιακά έτη, δηλαδή κάθε χρόνο η διαφορά είναι 11 μέρες.
52. Στον Ιουδαϊσμό, το Σάββατο¹ είναι μέρα αργίας. ¹ Γέν. 2,3 και Έξοδ. 20,8-10.

53. Για τους χριστιανούς, η Κυριακή¹ είναι μέρα αργίας. ¹ Η « μία τῶν Σαββάτων » (Ιωάν. 20,1), ονομάζεται ημέρα του Κυρίου από τον συγγραφέα της Αποκάλυψης (Αποκ. 1,10), ως ημέρα της Ανάστασης (Α΄ Κορ. 5,7).
54. Για τους μουσουλμάνους, η Παρασκευή¹ δεν είναι μέρα αργίας αλλά της σπουδαιότερης προσευχής στο τζαμί. ¹ Κοράνι 62,9.
55. Η αργία της Κυριακής θεσπίστηκε από τον Κωνσταντίνο¹ Α΄ (272-337). Στις Αποστολικές Διατάξεις αναφέρεται η αργία ακόμα και για τους δούλους². ¹ Ο μέγας ή άγιος. ² « Ἐργαζέσθωσαν οἱ δοῦλοι πέντε ἡμέρας· Σάββατον δέ καὶ Κυριακὴν σχολαζέτωσαν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ διὰ τὴν διδασκαλίαν τῆς εὐσεβείας » PG. 1,1133 (Constitutiones Apostolicae, Lib. VIII, Caput XXXIII).
56. Πολλά έθιμα που μελετά η λαογραφία, έχουν τις ρίζες τους στις μαντικές τελετουργίες της αρχαίας Ελλάδας¹ και σήμερα επιβιώνουν ως παραδοσιακές γιορτές², οι οποίες φαίνεται να έχουν σχέση με κάποιον άγιο. ¹ « κληδόνας τε δυσκρίτους » (Αισχύλου, Προμηθέας δεσμώτης) ² Ο κλήδονας, γιορτάζεται σε πολλά μέρη της Ελλάδας στην παραμονή της εορτής της γέννησης του αγίου Ιωάννη του Προδρόμου, κοντά στο θερινό ηλιοστάσιο, περιέχει στοιχεία που καταδικάστηκαν από την Π.Δ³ και από την Ανατολική Ορθόδοξη Εκκλησία⁴. ³ Δευτ. 18,10. ⁴ Στον 65^ο κανόνα της εν Τρούλλω Πενθέκτης Οικουμενικής Συνόδου (691), Πηδάλιον, Αστήρ, 1982, σ. 278.
57. Ο άγιος Κυπριανός (210-258), επίσκοπος στην Καρχηδόνα - Καρθαγένη¹ και μάρτυρας, είπε: « salus extra Ecclesiam non est »², δηλ. «δεν υπάρχει σωτηρία έξω από την Εκκλησία». ¹ Carthago της Τυνησίας ² Epistola sancti Cypriani ad Jubaianum, XXI, Patrologia Latina, Parisiis, 1844, tomus III, 1123B.
58. Η μελέτη των πρώτων κεφαλαίων της Γένεσης δείχνει τη σχέση των ανθρώπων και της υπόλοιπης κτίσης με τον δημιουργό τριαδικό Θεό και δεν περιγράφει ιστορικά γεγονότα με τον Αδάμ¹, την Εύα², τους απογόνους τους, το φίδι³ που μίλαγε και τον παράδεισο που βρισκόταν σε συγκεκριμένο τόπο⁴ και χρόνο. ¹ Γέν. 1,27 και 2,16. ² Γέν. 3,20 και 4,1. ³ Γέν. 3,1-5. ⁴ Γέν. 2,10-14.
59. Θεία Οικονομία είναι το σχέδιο του τριαδικού Θεού, ο οποίος α) με τους πατριάρχες, τους προφήτες και το λείμμα¹ της Παλαιάς Διαθήκης β) την ενανθρώπιση του Ιησού Χριστού, τη ζωή, τη διδασκαλία, τα θαύματα, το σταυρικό θάνατο και την Ανάστασή του και γ) την Εκκλησία με τα μυστήριά της, σώζει τους πιστούς. ¹ Μιχ. 5,7 και Ρωμ. 11,5.

60. Οι χριστιανοί δεν σώζονται ως άτομα που ασκούν κάποιες αρετές όπως η νηστεία αλλ' ως πρόσωπα, τα οποία αγαπούν τον Θεό¹ και ταυτόχρονα διακονούν² τους συνανθρώπους τους, που έχουν ανάγκη. ¹ Μάρκ. 12,30 ² Αυτό βλέπομε στο Μάρκ. 12,31 και στην παραβολή της Κρίσεως (Ματθ. 25,31-46).
61. Η Εκκλησία και ο Χριστός, συμβολίζονταν κατά τους πρώτους αιώνες με το αμπέλι¹, τον καλό βοσκό², το ψάρι³, την άγκυρα⁴, το πλοίο. ¹ Ιωάν. 15,5. ² Ιωάν. 10,11. ³ Ιησούς.Χριστός.Θεού.Υιός.Σωτήρ (Ιωάν. 20,31 και Ματθ. 1,21). ⁴ Συμβολίζει την ελπίδα (Εβρ. 6,18-19).
62. Ο Κύριος είπε: « οὐ γάρ εἰσι δύο ἢ τρεῖς συνηγμένοι εἰς τό ἐμόν ὄνομα, ἐκεῖ εἰμι ἐν μέσῳ αὐτῶν » (Ματθ. 18,20).
63. Στην πρώτη Εκκλησία των Ιεροσολύμων εφαρμόστηκε η ανιδιοτελής αγάπη και η ισότητα μεταξύ των χριστιανών με την προαιρετική κοινοκτημοσύνη¹, η οποία είχε ως αποτέλεσμα κανένας να μη στερείται τα αναγκαία². ¹ « ἦν αὐτοῖς ἅπαντα κοινά » (Πράξ. 4,32). ² « διεδίδοδο ἐκάστῳ καθότι ἂν τις χρεῖαν εἶχεν » (Πράξ. 4,35).
64. Η Εκκλησία είναι το σώμα του Χριστού¹. Η Β' Οικουμενική Σύνοδος της Κωνσταντινούπολης (381), πρόσθεσε στο Σύμβολο της Νίκαιας, της Α' Οικουμενικής Συνόδου (325) και την φράση « Εἰς μίαν, ἁγίαν, καθολικὴν καὶ ἀποστολικὴν Ἐκκλησίαν ». ¹ « αὐτός ἐστιν ἡ κεφαλὴ τοῦ σώματος, τῆς ἐκκλησίας » (Κολ. 1,18).
65. Ο ἅγιος Ιωάννης ο Χρυσόστομος, διαβεβαιώνει ότι η Εκκλησία είναι σπουδαιότερη από την κιβωτό του Νώε γιατί « ἡ μὲν κιβωτός παρελάμβανε τὰ ζῶα καὶ ἐφύλαττε ζῶα, ἡ δὲ Ἐκκλησία παραλαμβάνει τὰ ζῶα καὶ μεταβάλλει. Εἰσῆλθεν ἐκεῖ ἰέραξ καὶ ἐξῆλθεν ἰέραξ· εἰσῆλθε λύκος καὶ ἐξῆλθε λύκος· εἰσῆλθε τις ἰέραξ ἐνταῦθα καὶ ἐξέρχεται περιστερὰ· εἰσέρχεται λύκος καὶ ἐξέρχεται πρόβατον· εἰσέρχεται ὄφις καὶ ἐξέρχεται ἄρνιον, οὐ τῆς φύσεως μεταβαλλομένης, ἀλλὰ τῆς κακίας ἐλαυνομένης. ... Ἄν ἔχῃς ἁμαρτήματα, μὴ ἀπογνῶς· κἂν καθ' ἡμέραν ἁμαρτάνῃς, καθ' ἡμέραν μετανόει· » (Η' ὁμιλία, περί μετανοίας, Ἰω. Χρυσοστόμου, P.G. 49,336-337).
66. Στη βιβλική προϊστορία, υπάρχει η αφήγηση για το χτίσιμο του πύργου της Βαβέλ, που θα έφτανε στον ουρανό, με συνέπεια τη σύγχυση των γλωσσών¹ και τη διασπορά του ανθρώπινου γένους, από τον Θεό. Στην Εκκλησία των Ιεροσολύμων κατά τη γιορτή της Πεντηκοστής, δόθηκε το χάρισμα της γλωσσολαλίας³, στους

μαθητές του Χριστού και σ'εκείνους που τους άκουγαν. **1** « ⁷ δεϋτε και καταβάντες συγχέωμεν εκεί αυτών την γλώσσαν, ίνα μή άκούσωσιν έκαστος την φωνήν του πλησίον. ⁸ και διέσπειρεν αυτούς Κύριος εκείθεν επί πρόσωπον πάσης τής γής, και έπαύσαντο οικοδομοϋντες την πόλιν και τον πύργον. ⁹ διά τουτο έκλήθη τό όνομα αυτής Σύγχυσις², ότι εκεί συνέχεεν Κύριος τά χείλη πάσης τής γής και εκείθεν διέσπειρεν αυτούς Κύριος ό Θεός επί πρόσωπον πάσης τής γής » (Γέν. 11,7-9). **2** **3** « ³ ... γλώσσαι ώσει πυρός, έκάθισέ τε έφ' ένα έκαστον αυτών, ⁴ και έπλήσθησαν άπαντες Πνεύματος Αγίου και ήρξαντο λαλείν έτέραις γλώσσαις⁴ καθώς τό Πνεϋμα έδίδου αυτοίς αποφθέγγεσθαι. ⁵ Ήσαν δέ έν Ίερουσαλήμ κατοικοϋντες Ίουδαίοι, άνδρες εύλαβεΐς από παντός έθνους των υπό των ουρανόν· ⁶ γενομένης δέ τής φωνής ταύτης συνήλθε τό πληθος και συνεχύθη, ότι ήκουν εις έκαστος τή ίδια διαλέκτω λαλούντων αυτών » (Πράξ. 2,3-6). **4** Ζενδικά (αρχαία Περσικά), ελληνικά και λατινικά.

67. Μέσα στην πρώτη χριστιανική Εκκλησία, καταργείται κάθε διάκριση¹ εις βάρος ορισμένων ομάδων, είναι όλοι ένα, δεν υπήρχε υπερηφάνεια. **1** « ούκ ένι Ίουδαίος ούδέ έλλην, ούκ ένι δοϋλος ούδέ έλεύθερος, ούκ ένι άρσεν και θήλυ· πάντες γάρ εις έστε έν Χριστώ Ίησοϋ » (Γαλ. 3,28). {B 136}

68. Κάθε άνθρωπος μπορεί να ζήσει την κατά χάριν Θέωση¹. **1** « έΐπεν ό Θεός Ποιήσωμεν άνθρωπον κατ' εικόνα ήμετέραν και καθ' όμοίωσιν » (Γέν. 1,26) και « Ήσεσθε οϋν ύμεις τέλειοι, ώσπερ ό πατήρ ύμών ό έν τοίς ουρανοίς τέλειός έστιν » (Ματθ. 5,48) και « καθώς έφορέσαμεν την εικόνα του χοϊκού, φορέσομεν και την εικόνα του έπουρανίου » (Α' Κορ. 15,49).

69. Να μην έχομε πονηρούς λογισμούς¹ γιατί θα τους εξωτερικεύσομε κάνοντας την αμαρτία και γί'αυτό η 10^η εντολή² είναι να μην επιθυμήσεις τίποτε απ'όλα όσα ανήκουν στον πλησίον σου, διότι όταν επιθυμήσεις, θα κλέψεις, θα μοιχεύσεις, θα σκοτώσεις. **1** « Πρόσεχε σεαυτώ, μή ποτε γένηται ρήμα κρυπτόν έν τή καρδιά σου άνόμημα. Εϋκολοί έσμεν πρός τάς κατά διάνοιαν άμαρτίας οι άνθρωποι » (Δευτ.15,9) και « γνῶθι σαυτου την φύσιν· ότι θνητόν μέν σου τό σῶμα, άθάνατος δέ ή ψυχή· πρόσεχε οϋν σεαυτώ, μήτε τοίς θνητοίς ως άϊδίοις έναπομείνης, μήτε των άϊδίων ως παρερχομένων

καταφρονήσης. Ὑπερόρα σαρκός, παρέρχεται γάρ· ἐπιμελοῦ ψυχῆς, πράγματος ἀθανάτου » (Μ.Βασιλείου εἰς τό Πρόσεχε σεαυτῶ, Ρ.Γ. 31,204C). 2 Ἐξ. 20,17.

70. Ο χριστιανός αγωνίζεται μέσα στην Εκκλησία έχοντας συνείδηση των ταλάντων¹ που του έχει χαρίσει ο Θεός και των δεξιοτήτων² που έχει αναπτύξει. 1 Ματθ. 25,15 2 « Ἔχει ὁ οἶκος τοῦ Θεοῦ, ἣτις ἐστίν Ἐκκλησία Θεοῦ ζῶντος, θηρευτάς, ὁδοιπόρους, ἀρχιτέκτονας, οἰκοδόμους, γεωργούς, ποιμένας, ἀθλητάς, στρατιώτας. Θηρευτής εἶ ἀπεσταλμένος ὑπό του Κυρίου ... συλλαβόμενος τῷ λόγῳ τῆς ἀληθείας, τούς ὑπό τῆς κακίας ἀγριωθέντας προσαγάγῃ τῷ σώζοντι. Ὁδοιπόρος εἶ ... μή παρατραπῆς τῆς ὁδοῦ, μή ἐκκλίνῃς δεξιᾷ ἢ ἀριστερᾷ· ὁδῶ βασιλικῆ πορεύου. Ὁ ἀρχιτέκτων ἀσφαλῶς τόν θεμέλιον καταβαλλέσθω τῆς πίστεως, ὅς ἐστίν Ἰησοῦς ὁ Χριστός. Ὁ οἰκοδόμος βλεπέτω πῶς ἐποικοδομεῖ· μή ξύλα, μή χόρτον, μή καλάμην, ἀλλά χρυσίον, ἀργύριον, λίθους τιμίους. Ὁ ποιμὴν ... τό πεπλανημένον ἐπίστρεφε, τό συντετριμμένον ἐπίδησον, τό νοσοῦν ἴασαι. Ὁ γεωργός, περισκαπτε τήν ἄκαρπον συκῆν, καί ἐπίβαλλε τά πρός βοήθειαν τῆς καρπογονίας. Ὁ στρατιώτης, ... στρατεύου τήν καλήν στρατείαν κατά τῶν πνευμάτων τῆς πονηρίας, κατά τῶν παθῶν τῆς σαρκός, ἀνάλαβε πᾶσαν τήν πανοπλίαν τοῦ Θεοῦ· μή ἐμπλέκου ταῖς τοῦ βίου πραγματεῖαις, ἵνα τῷ στρατολογήσαντι ἀρέσης. Ὁ ἀθλητής, ... μιμοῦ τόν Παῦλον, καί τρέχοντα, καί παλαίοντα, καί πυκτεύοντα » (Μ.Βασιλείου εἰς τό Πρόσεχε σεαυτῶ Ρ.Γ.,. 31,205 και 208A). {B.147}

71. Η αγάπη που ζητάει ο Χριστός ξεπερνάει τα όρια του συμφέροντος¹ ακόμα και της ζωής². 1 « ... ἀγάπη ἐκ καθαρᾶς καρδίας καί συνειδήσεως ἀγαθῆς καί πίστεως ἀνυποκρίτου » (Α΄ Τιμοθ. 1,5). 2 « μείζονα ταύτης ἀγάπην οὐδεὶς ἔχει, ἵνα τις τήν ψυχὴν αὐτοῦ θῆ ὑπὲρ τῶν φίλων αὐτοῦ » (Ιωάν. 15,13).

72. Το δίκαιο της ανταπόδοσης¹, ἴσχυε για όλους στην Παλαιά Διαθήκη και ιδιαίτερα προστάτευε τους «αδύνατους» από τις αδικίες των «ισχυρών». 1 Το jus talionis επέβαλε « ψυχὴν ἀντί ψυχῆς, ὄφθαλμόν ἀντί ὄφθαλμοῦ, ὀδόντα ἀντί ὀδόντος, χεῖρα ἀντί χειρός, πόδα ἀντί ποδός » (Δευτ. 19,21).

- 73.** Οι χριστιανοί δεν πρέπει να ανταποδίδουν τις αδικίες που δέχονται από τους συνανθρώπους τους και οφείλουν να απαντούν στις κακίες των συνανθρώπων τους με έργα αγάπης¹.
¹ Η υπομονή, η ανεξικακία, η καλοσύνη, μπορούν να οδηγήσουν στη μετάνοια τον φταίχτη, γι'αυτό ο απόστολος Παύλος λέγει «²⁰ εάν πεινᾷ ὁ ἐχθρὸς σου, ψώμιζε αὐτόν, εάν διψᾷ, πότιζε αὐτόν· ...²¹ μὴ νικῶ ὑπὸ τοῦ κακοῦ ἀλλὰ νίκα ἐν τῷ ἀγαθῷ τό κακόν » (Ρωμ. 12,21).
- 74.** Οι μαθητές του Χριστού τηρούσαν τις εντολές του Θεού¹ ακόμα και όταν έρχονταν σε σύγκρουση με τις αποφάσεις της κοσμικής εξουσίας, με επώδυνες συνέπειες² γι'αυτούς. ¹ « Πειθαρχεῖν δεῖ Θεῷ μᾶλλον ἢ ἀνθρώποις » (Πράξ. 5,29). ² « ... ἔθεντο τοὺς ἀποστόλους ἐν τηρήσει δημοσίᾳ » (Πράξ. 5,18) και «²² ... οἱ στρατηγοὶ περιρρήξαντες αὐτῶν τὰ ἱμάτια ἐκέλευον ραβδίσειν, ²³ πολλὰς τε ἐπιθέντες αὐτοῖς πληγὰς ἔβαλον εἰς φυλακὴν, ...²⁴ ... τοὺς πόδας αὐτῶν ἠσφαλίσατο εἰς τό ξύλον » (Πράξ. 16,22-24) και «²⁴ ὑπὸ Ἰουδαίων πεντάκις τεσσαράκοντα παρά μίαν³ ἔλαβον, ²⁵ τρίς ἐρραβδίσθην, ἅπαξ ἐλιθάσθην, ... » (Β΄ Κορ. 11,24-25). ³ Δευτ. 25,2-3. {B 153}
- 75.** Ο «Ακάθιστος Ὑμνος» καθιερώθηκε τον Αύγουστο του 626 μ.Χ. όταν ο λαός της Κωνσταντινούπολης, δοξολόγησε την Παναγία για τη θαυματουργική σωτηρία του από την πολιορκία των Περσών και των Αβάρων.
- 76.** « Ἐποίησε αὐτόν¹ φύσει ἀναμάρτητον, καί θελήσει αὐτεξούσιον. Ἀναμάρτητον, οὐχ ὡς μὴ ἐπιδεχόμενον ἁμαρτίαν· μόνον γάρ τό Θεῖον ἁμαρτίας ἐστίν ἀνεπίδεκτον· ἀλλ' οὐχ ὡς ἐν τῇ φύσει τό ἁμαρτάνειν ἔχοντα, ἐν τῇ προαιρέσει δέ μᾶλλον » Ιωάν. Δαμασκηνού, P.G. 94,924B. ¹ Ο Θεός τόν ἄνθρωπον {B 161}
- 77.** « οὐ ὃ θέλω τοῦτο πράσσω, ἀλλ' ὃ μισῶ τοῦτο ποιῶ » (Ρωμ. 7,15) {B 162}
- 78.** Ο Χριστός δεν κάνει το θαύμα για να εντυπωσιάσει¹ και να αναγκάσει² να πιστέψουν όσους δεν ήθελαν ή δίσταζαν να καταλάβουν τη διδασκαλία και τα θαύματά του στο πλαίσιο της καινούριας Βασιλείας του Θεού. ¹ Στους πειρασμούς του Χριστού στην έρημο, ο διάβολος του λέει α) να κάνει τις πέτρες ψωμί β) να πέσει από το ψηλότερο μέρος του ναού { του Ηρώδη, στην

Ιερουσαλήμ } (Μτθ. 4,1-7). **2** « εἴ τις θέλει ὀπίσω μου ἔλθειν, ἀπαρνησάσθω ἑαυτὸν καὶ ἀράτω τὸν σταυρὸν αὐτοῦ » (Μτθ. 16,24).

- 79.** Στον «ὕμνο της αγάπης» του αποστόλου Παύλου συνειδητοποιούμε ότι όταν οι άνθρωποι δεν αγαπούν, ξαναζεί η ανθρωπότητα το δράμα του πύργου της Βαβέλ (Γέν. 11,1-9), εκεί που οι άνθρωποι μιλούσαν την ίδια γλώσσα αλλά οι καρδιές τους ήταν τόσο μακριά: « **1** Ἐάν ταῖς γλώσσαις τῶν ἀνθρώπων λαλῶ καὶ τῶν ἀγγέλων, ἀγάπην δέ μή ἔχω, γέγονα χαλκός ἢ ἤχων ἢ κύμβαλον ἀλαλάζον. **2** καὶ ἐάν ἔχω προφητείαν καὶ εἰδῶ τὰ μυστήρια πάντα καὶ πᾶσαν τὴν γνῶσιν, καὶ ἐάν ἔχω πᾶσαν τὴν πίστιν, ὥστε ὄρη μεθιστάνειν, ἀγάπην δέ μή ἔχω, οὐδέν εἰμι. **3** καὶ ἐάν ψωμίσω πάντα τὰ ὑπάρχοντά μου, καὶ ἐάν παραδῶ τὸ σῶμα μου ἵνα καυθήσομαι, ἀγάπην δέ μή ἔχω, οὐδέν ὠφελοῦμαι.

4 Ἡ ἀγάπη μακροθυμεῖ, χρηστεύεται, ἡ ἀγάπη οὐ ζηλοῖ, ἡ ἀγάπη οὐ περπερεύεται, οὐ φυσιοῦται, **5** οὐκ ἀσχημονεῖ, οὐ ζητεῖ τὰ ἑαυτῆς, οὐ παροξύνεται, οὐ λογίζεται τὸ κακόν, **6** οὐ χαίρει ἐπὶ τῇ ἀδικίᾳ, συγχαίρει δέ τῇ ἀληθείᾳ. **7** πάντα στέγει, πάντα πιστεύει, πάντα ἐλπίζει, πάντα ὑπομένει » (Α΄ Κορ. 13,1-7).

1 Αν μπορώ να λαλώ όλες τις γλώσσες των ανθρώπων, ακόμα και των αγγέλων, αλλά δεν έχω αγάπη για τους άλλους, οι λόγοι μου ακούγονται σαν ήχος χάλκινης καμπάνας ή σαν κυμβάλου αλαλαγμός. **2** Κι αν έχω της προφητείας το χάρισμα κι όλα κατέχω τα μυστήρια κι όλη τη γνώση, κι αν έχω ακόμα όλη την πίστη έτσι που να μετακινώ βουνά, αλλά δεν έχω αγάπη, είμαι ένα τίποτα. **3** Κι αν ακόμα μοιράσω στους φτωχούς όλα μου τα υπάρχοντα, κι αν παραδώσω στη φωτιά το σώμα μου για να καεί, αλλά δεν έχω αγάπη, σε τίποτα δε μ' ωφελεί.

4 Εκείνος που αγαπάει έχει μακροθυμία, έχει και καλοσύνη· εκείνος που αγαπάει δε ζηλοφθονεί· εκείνος που αγαπάει δεν κομπάζει ούτε περηφανεύεται, **5** είναι ευπρεπής, δεν είναι εγωιστής ούτε ευερέθιστος· ξεχνάει το κακό που του έχουν κάνει, **6** δε χαίρεται για το στραβό που γίνεται, αλλά μετέχει στη χαρά για το σωστό. **7** Εκείνος που αγαπάει, όλα τα ανέχεται· σε όλα εμπιστεύεται, για όλα ἐλπίζει, όλα τα υπομένει. {B 168}

- 80.** Η αγάπη έχει μέσα της πίστη **1** και ταπεινοφροσύνη **2** και δικαιοσύνη **3** κι ελπίδα **4** για έμπρακτη αλλαγή του κόσμου. Η αγάπη δεν είναι μία στείρα θεωρία αλλά έχει κοινωνική διάσταση που φτάνει στην αυτοθυσία **5**. **1** « πίστις δι' αγάπης ἐνεργουμένη » (Γαλ. 5,6). **2** « ἐγὼ Κύριος ὁ ταπεινῶν ξύλον ὑψηλόν καὶ ὑψῶν

ξύλον ταπεινόν » (Ιεζεκιήλ 17,24) και « ό Θεός ύπερηφάνοις άντιτάσσεται, ταπεινοίς δέ δίδωσι χάριν » (Ιακ. 4,6). **3** « ότι δίκαιος Κύριος και δικαιοσύνας ήγάπησεν » (Ψαλμ. 10,7). **4** « έπ' έλπίδι ζωής αιωνίου » (Τίτ. 1,2). **5** « ό Χριστός ήγάπησεν ήμās και παρέδωκεν έαυτόν ύπέρ ήμών προσφοράν και θυσίαν τῷ Θεῷ » (Εφεσ. 5,2). {B 172}

- 81.** Οι πράξεις των ανθρώπων κρίνονται με βάση τα κίνητρά τους: α) το φόβο¹ β) την ανταπόδοσή² και γ) την αγάπη. Μία πράξη είναι ηθική ενώπιον του Θεού όταν γίνεται με ανιδιοτελή αγάπη³ και επιτελείται διακριτικά⁴. **1** Γνώρισμα του δούλου, ο οποίος φοβάται την τιμωρία (Ματθ. 25,25). **2** Γνώρισμα του μισθωτού, που περιμένει την αμοιβή του. « έκαστος τόν ίδιον μισθόν λήψεται κατά τόν ίδιον κόπον » (Α' Κορ. 3,8). **3** Γνώρισμα του ελεύθερου και ώριμου, ο οποίος εμπιστεύεται και ζει χωρίς ψυχαναγκασμούς. « αγάπη έκ καθαρās καρδίας και συνειδήσεως αγαθής » (Α' Τιμοθ. 1,5). **4** « σοῦ δέ ποιούντος έλεημοσύνην μή γνώτω ή άριστερά σου τί ποιεί ή δεξιά σου » (Ματθ. 6,3). {B 170}.
- 82.** Ο Θεός « τόν ήλιον αύτοῦ άνατέλλει επί πονηρούς και αγαθούς και βρέχει επί δικαίους και άδίκους » (Ματθ. 5,45). { B 183 }.
- 83.** Ο άγιος Γρηγόριος ο Θεολόγος λέγει « πενία και πλοῦτος, έλευθερία και δουλεία, ὕστερον έπεισηλθε τῷ γένει τῶν ανθρώπων, ὡσπερ άρρωστήματα κοινά τινα τῆ κακία συνεισπεσόντα, κακείνης ὄντα έπινοήματα » (Γρηγ. Θεολ., Λόγος ΙΔ', Περί φιλοπτωχίας, P.G. 35,892A).
- 84.** Οι χριστιανοί είναι το αλάτι και το φως του κόσμου.(Ματθ. 5,13-14).
- 85.** Η αμαρτία είναι αρρώστια¹ που μπορεί να οδηγήσει στον πνευματικό θάνατο και όχι κάποια νομική παράβαση. **1** Ο Δαβίδ ομολογεί ότι είναι πνευματικά άρρωστος και ζητάει το έλεος του Θεού (Ψαλμ. 6,3). Είναι άξια συγχώρησης² η συνειδητοποιημένη αμαρτία, η οποία οδηγεί στη μετάνοια. **2** « Συγγνωστόν γάρ, οῦ τιμωρητόν, ή άσθένεια » (άγιος Μάξιμος ό Όμολογητής, Μυσταγωγία, κεφ. ΚΔ', P.G. 91,716C).
- 86.** Η μετάνοια είναι το αντίδοτο στην αμαρτία όπως βλέπομε στην παραβολή του ασώτου υιού (Λουκ. 15,11-32) ή στον Ζακχαίο (Λουκ. 19,1-10) { B 202-3 }.
- 87.** Η μετάνοια του αποστόλου Πέτρου έχει μέσα της συντριβή¹ και ελπίδα² και δεν έχει καμμία σχέση με τη μεταμέλεια του Ιούδα (Ματθ. 27,3) που χαρακτηρίζεται από υπερηφάνεια και απελπισία³. **1** « έκλαυσε πικρῶς » (Ματθ. 26,75). **2** «

Κύριε, σύ οἶδας ὅτι φιλῶ σε » (Ιωάν. 21,15). **3** « ἀπελθὼν ἀπήγγεστο » (Ματθ. 27,5).

- 88.** Ο Θεός αγαπάει¹ τον αμαρτωλό ενώ μισεί² την αμαρτία. **1** « οὐ γάρ ἤλθον καλέσαι δικαίους, ἀλλ' ἀμαρτωλούς εἰς μετάνοιαν » (Ματθ. 9,13) **2** « πᾶν βδέλυγμα ἐμίσησεν ὁ Κύριος » (Σοφία Σειράχ 15,13).
- 89.** Η καύση των νεκρῶν, αργή (ταφή) ἢ γρήγορη (αποτέφρωση¹), δεν αποτελεί δεσμευτική δογματική αλήθεια της ανατολικῆς ορθόδοξης Εκκλησίας. Στην ορθόδοξη Εκκλησία της Ιαπωνίας εἶναι αποδεκτή η καύση των νεκρῶν. **1** Η καύση του νεκροῦ στους αρχαίους ἔλληνας αποκλείει κάθε δυσμενῆ ἐπικοινωνία του με τον κόσμον των ζωντανῶν. Στους εβραίους ο νεκρός δεν ἐπιδρά θετικά ἢ ἀρνητικά στους ζωντανούς. Στην Παλαιά Διαθήκη μόνον ο Γιαχβέ² και στην Καινὴ Διαθήκη μόνον ο Χριστός³, περνούν τις πύλες του θανάτου ὅποτε θέλουν. **2** « ἐάν καταβῶ εἰς τὸν ᾄδην, πάρει » (Ψαλμ. 138,8). **3** « τοῖς ἐν φυλακῇ πνεύμασι πορευθεῖς ἐκήρυξεν » (Α΄ Πέτρου 3,19).
- 90.** Ο Θεός δεν δημιούργησε το κακό. Το κακό δημιουργεῖται ἀπὸ τις ἐπιλογές του ἐλεύθερου και υπεύθυνου ἀνθρώπου που δεν ἔχουν καμμία σχέση με το θέλημα του Θεοῦ.
- 91.** Ο Ἄδης¹, η κόλαση², η γέεννα³ περιγράφεται συμβολικά ὡς τόπος τιμωρίας⁴ ἀλλὰ ουσιαστικά εἶναι η κατάσταση⁵ ὅσων ἐπέλεξαν να ζήσουν μακριά ἀπὸ τη χάρη του Θεοῦ και ἀμετανόητοι. **1** **שְׁאֵל** [Σεῶλ] εἶναι ἕνας σκοτεινός τόπος ὅπου πήγαιναν ὅλοι οἱ νεκροί (Ιώβ. 10,21) και « ἀποστραφήτωσαν οἱ ἀμαρτωλοὶ εἰς τὸν ᾄδην » (Ψαλμ. 9,18) και (Λουκ. 16,23). **2** « εἰς κόλασιν αἰώνιον » (Ματθ. 25,46). **3** « εἰς τὴν γέενναν, εἰς τὸ πῦρ τὸ ἄσβεστον, ὅπου ὁ σκῶληξ οὐ τελευτᾷ » (Μάρκ. 9,43-44) **4** « ἐκβληθήσονται εἰς τὸ σκότος τὸ ἐξώτερον· ἐκεῖ ἔσται ὁ κλαυθμὸς καὶ ὁ βρυγμὸς τῶν ὀδόντων » (Ματθ. 8,12) και « τίσουσιν ὄλεθρον αἰώνιον » (Β΄ Θεσ. 1,9) και « ἐν τῇ λίμνῃ τῇ καιομένῃ ἐν πυρὶ καὶ θείῳ » (Ἀποκ. 21,8). **5** Οἱ εβραῖοι, οἱ αρχαῖοι ἔλληνας, οἱ αἰγύπτιοι, οἱ ἀσσύριοι, οἱ βαβυλώνιοι, δεχόντουσαν την ἀθανασία της ψυχῆς.
- 92.** Τα μνημόσυνα δεν εἶναι μία τελετὴ που γίνεται για να ἀποδώσει κάποια τιμὴ στον πεθαμένο ἀλλὰ ἐκφράζουν την πίστη της Εκκλησίας ὅτι αὐτός που ἐφυγε ἀπὸ κοντά μας εἶναι κοντά στο Χριστό και μια μέρα θ' ἀναστηθεῖ. Ο ἱερέας ἀναφέρει το ὄνομα του «συχωρεμένου ἢ κεκοιμημένου» κατὰ τη θεία λειτουργία η ὁποία εἶναι μία συμμετοχὴ στο θάνατο και την Ἀνάσταση του Χριστοῦ¹. Το σιτάρι στα

κόλλυβα είναι σύμβολο της Ανάστασης². **1** « ἐγὼ εἰμι ἡ ἀνάστασις καὶ ἡ ζωὴ· ὁ πιστεύων εἰς ἐμέ, κἂν ἀποθάνῃ, ζήσεται » (Ιωάν. 11,25). **2** « ἐάν ὁ κόκκος τοῦ σίτου ἀποθάνῃ, πολὺν καρπὸν φέρει » (Ιωάν. 12,24).

93. Οι χριστιανοί πιστεύουν ότι η ζωή συνεχίζεται μετά το σωματικό θάνατο λέγοντας στο σύμβολο της Πίστεως « προσδοκῶ ἀνάστασιν νεκρῶν καὶ ζωὴν τοῦ μέλλοντος αἰῶνος ».

94. Όταν οι δοκιμασίες¹ από τις αρρώστιες ή τις αδικίες μας δυσκολεύουν τη ζωή, ο απόστολος Παύλος μας βεβαιώνει ότι « ὁ Θεὸς οὐκ ἐάσει ὑμᾶς πειρασθῆναι ὑπὲρ ὃ δύνασθε, ἀλλὰ ποιήσει σὺν τῷ πειρασμῷ καὶ τὴν ἔκβασιν τοῦ δύνασθαι ὑμᾶς ὑπενεγκεῖν » (Α΄ Κορ. 10,13). **1** « ὡς χρυσὸν ἐν χωνευτηρίῳ ἐδοκίμασεν αὐτούς » (Σοφία Σολομ. 3,6). { B 219 }.

95. Το πρόβλημα της Θεοδικίας¹ απασχόλησε την Παλαιά Διαθήκη και ιδιαίτερα το βιβλίο του Ιώβ². **1** Το θέμα της Θεοδικίας, γιατί δηλαδή στον παρόντα κόσμο ευτυχεί ο ασεβής και δυστυχεί ο δίκαιος, στηρίζεται στην ιουδαϊκή πίστη ότι ο προσωπικός Θεός τιμωρεί τις αμαρτίες και η ευτυχία ή η δυστυχία είναι συνέπεια της αρετής ή της κακίας. Η δικαιοσύνη του Θεού θα αποκαλυφθεί την ημέρα της Κρίσεως (αποκαλύπτεται στη Βασιλεία του Θεού) κατά την οποία « ὁ δίκαιος ἐκ πίστεως ζήσεται » (Αββακ. 2,4 και Ρωμ. 1,17). **2** Ο Ιώβ, με παραχώρηση του Θεού, δοκιμάστηκε³ από το διάβολο, ο οποίος του στέρησε όλα τα αγαθά, τα παιδιά και την υγεία του. Μέσα στην άθλια αυτή κατάσταση αναγνώρισε, την πανσοφία, την πρόνοια, την παντοδυναμία και τη δικαιοσύνη του Θεού και θεώρησε τον εαυτό του δίκαιο, όσο μπορεί να είναι ο άνθρωπος, ενώπιον του Θεού. Ο παιδαγωγικός χαρακτήρας των «πειρασμών» και η αδυναμία της ανθρώπινης λογικής να καταλάβει το σχέδιο του Θεού, τονίζονται στο βιβλίο του Ιώβ. Η επιβράβευση του Θεού στον Ιώβ είναι προσθήκη μεταγενέστερου κειμένου που δεν έχει το ποιητικό μασωριτικό κείμενο. **3** Η δοκιμασία φανερώνει την ποιότητα της πίστης, όπως μας λέγει η παραβολή του σποριά, « γενομένης θλίψεως ἢ διωγμοῦ ... εὐθύς σκανδαλίζεται » (Ματθ. 13,20-21). { B 220-21 }.

96. Στο σταυρό επάνω φαίνεται περισσότερο το ανθρώπινο στοιχείο του Θεανθρώπου Ιησού Χριστού με το « ἡλί ἡλί, λιμὰ σαβαχθανί; τοῦτ' ἔστι, Θεέ μου, Θεέ μου, ἵνατί με ἐγκατέλιπες; » (Ματθ. 27,46). Κατόπιν ο Κύριος συνομίλησε με τη μητέρα του και τον αγαπημένο του μαθητή¹ (Ιωάν. 19,26-27) και κυριαρχικά

παρέδωσε το πνεύμα του. **1** Ιωάννης ο γιος του Ζεβεδαίου (Ματθ. 4,21) δηλαδή ο ευαγγελιστής Ιωάννης. { B 221 }.

97. Ο μεγάλος ρώσος θεολόγος π.Αλέξανδρος Σμέμαν [Schmemmann 1921 -1983] ήτανε λειτουργιολόγος και καθηγητής στον άγιο Βλαδίμηρο της Νέας Υόρκης.

98. Αυτός που δεν είναι ταπεινός δε μπορεί να αγαπήσει.

99. Τα εισόδια της Θεοτόκου είναι γιορτή της Ανατολικής Ορθόδοξης Εκκλησίας, η οποία έγινε αποδεκτή όταν οι κολλυριδιανοί¹ εντάχθηκαν στην Εκκλησία και έγιναν ορθόδοξοι. Οι λεπτομέρειες της εορτής συλλέγονται από το πρωτευαγγέλιο του Ιακώβου² το οποίο δεν ανήκει στον κανόνα³ της Καινής Διαθήκης. Ο άγιος Ιωάννης ο χρυσόστομος (344-407 μ.Χ.) και η Γ΄ Οικουμενική Σύνοδος (στην Έφεσο, το 431 μ.Χ.), δεν αναφέρονται στα εισόδια της Θεοτόκου. **1** Οι κολλυριδιανοί λάτρευαν την Παναγία ως θεότητα. **2** Ανήκει στα Απόκρυφα { Evangelia Apocrypha, C.Tischendorf, Lipsiae MDCCCLIII }. **3** Ο Ευσέβιος ο Παμφίλου, ιστορικός και επίσκοπος στην Καισαρεία της Παλαιστίνης (265-340 μ.Χ.) υπέδειξε τα βιβλία της Κ.Δ. που ήταν γνήσια και ξεχώριζαν από αυτά των γνωστικών, ο μέγας Αθανάσιος (296-373 μ.Χ.) στην ΛΘ΄ εορταστική επιστολή του⁴ και η σύνοδος της Καρθαγένης { Καρχηδόνας } το 418-9, στον ΚΖ΄ κανόνα της αναφέρει τα 27 βιβλία της Καινής Διαθήκης. **4** P.G. 26,1177B.

100. Η Α΄ Οικουμενική Σύνοδος στη Νίκαια της Βιθυνίας το 325 μ.Χ. αντιμετώπισε τον Άρειο, η Β΄ Οικ. Σύν. στην Κωνσταντινούπολη το 381 μ.Χ. αντιμετώπισε τον Μακεδόσιο, η Γ΄ Οικ. Σύν. στην Έφεσο το 431 μ.Χ. αντιμετώπισε τον Νεστόριο, η Δ΄ Οικ. Σύν. στη Χαλκηδόνα το 451 μ.Χ. τον Ευτυχή και τον μονοφυσιτισμό, η Ε΄ Οικ. Σύν. το 553 μ.Χ. ασχολήθηκε με όσους διέκριναν απόλυτα τις δύο φύσεις του Χριστού και τους Ωριγενιστές, χωρίς να εκδώσει κανόνες, η ΣΤ΄ Οικ. Σύν. στην Κωνσταντινούπολη το 680 μ.Χ. αντιμετώπισε το μονοθελητισμό, χωρίς να εκδώσει κανόνες, η Πενθέκτη στην Κωνσταντινούπολη το 691 μ.Χ. εξέδωσε κανόνες, η Ζ΄ Οικ. Σύν. στη Νίκαια της Βιθυνίας το 786-7 μ.Χ. για το ζήτημα των εικόνων.

101. Οι απλές αμαρτίες¹ γίνονται πάθη² όταν η απροσεξία, η αμέλεια, η αμετανοησία και η υπερηφάνεια ναρκώνουν τον άνθρωπο. Η ελπίδα της σωτηρίας υπάρχει σε όλους τους αμαρτωλούς όταν μετανοούν ειλικρινά³, γιατί τα χαρίσματα που τους έχει δώσει ο Θεός είναι αμεταμέλητα⁴. **1** Τα αμαρτήματα μπορούν να κατηγοριοποιηθούν ως εξής: α) τα «συγγνωστά» είναι ελαφρά π.χ. ένα ψέμα για να καλύψει κάποιος την αμαρτία του άλλου, β) τα «εκ προμελέτης» τα οποία

είναι βαριά, γιατί καταστρώνουμε σχέδιο από πριν για την αμαρτία, γ) τα «κατά συγκατάθεσιν» που επιλέγει συνειδητά κάποιος να κάνει το κακό και είναι σοβαρά δ) τα «κατά συναρπαγή» που δεν είναι αντίθετα με το θέλημα του Θεού αλλά δεν είναι η ακρίβεια και δεν γίνονται από πρόθεση π.Χ. ένα ψέμα. **2** Ο Θεός δεν δίνει τη χάρη του στους αμετανόητους και το πονηρό πνεύμα παίρνει δικαιώματα και τους οδηγεί σε χειρότερες καταστάσεις. Γι' αυτό « ἄδικοι, πόρνοι, ειδωλολάτρεις, μοιχοί, μαλακοί, ἄρσενοκοῖται, πλεονέκται, κλέπται, μέθυσοι, λοῖδοροι, ἄρπαγες βασιλείαν Θεοῦ οὐ κληρονομήσουσι » (Α΄ Κορ. 6,9-10). **3** Στην Καινή Διαθήκη καταδικάζεται η αμαρτία (Α΄ Ιωάν. 3,8), ενθαρρύνονται όμως οι αμαρτωλοί όταν μετανοούν και ζητούν το έλεος του Θεού και διορθώνονται εμπράκτως, όπως ο Δαβίδ (Β΄ Βασιλ. 12,16), ο Ζακχαίος (Λουκ. 19,9) και ο απόστολος Πέτρος (Λουκ. 22,62), οι οποίοι μετάνιωσαν με συντριβή. **4** Ο χαρισματικός προφήτης και βασιλιάς Δαβίδ, αφού μετάνιωσε για τη μοιχεία με την Βηρσαβεέ και το φόνο του συζύγου της, του Ουρία του Χεταίου, αξιώθηκε να γίνει προπάτορας του Ιησού Χριστού, « ἀμεταμέλητα γὰρ τὰ χαρίσματα » (Ρωμ. 11,29).

- 102.** Στη θεραπεία του εκ γενετής τυφλού (Ιω. 9,1-39) ο ευαγγελιστής λέγει «ούτε αυτός αμάρτησε¹ ούτε οι γονείς του² αλλά για να φανερωθεί η δύναμη του έργου του Θεού» (Ιω. 9,3). Οι απόγονοι είναι υπεύθυνοι για τα έργα των προγόνων τους όταν συνεχίζουν τις αδικίες τους και δεν προσπαθούν να αλλάξουν την αρνητική κατάσταση που κληρονόμησαν. **1** Στην Παλαιά Διαθήκη ο Δαβίδ λέγει « ιδού γάρ ἐν ἀνομίαις συνελήφθην καὶ ἐν ἀμαρτίαις ἐκίσσησέ με ἡ μήτηρ μου » (Ψαλμ. 50,7) ενώ ο άνθρωπος δεν έχει ευθύνη πριν τα είκοσί³ του χρόνια για τις πράξεις του. **2** « ἐγὼ γάρ εἰμι Κύριος ὁ Θεός σου, Θεός ζηλωτής, ἀποδιδούς ἀμαρτίας πατέρων ἐπὶ τέκνα, ἕως τρίτης καὶ τετάρτης γενεᾶς τοῖς μισοῦσίν με » (Εξ. 20,5). **3** Οι νέοι μπήκαν στη «γη της επαγγελίας» (Αριθμοί 14,29-31). { B 223 }.
- 103.** Δεν υπάρχει ουδετερότητα μπροστά στην αδικία. « Ὅταν οὖν τι παράνομον γένηται, μηδεὶς ἔστω νωθὴς, ἀλλὰ πυρὸς θερμότερος, καὶ τῶν ἀδικουμένων μή ἔλαττον ἀλγείτω, καὶ οὕτω τὰ πλείονα στήσεται τῶν κακῶν » Ιωάν. Χρυσ. Εἰς ψαλμόν ρλδ' CXXXIV P.G. 55,394 { B 225 }.

- 104.** Ο Μ.Βασίλειος στο ρητό¹ του κατά Λουκάν Ευαγγελίου « Καθελῶ μου τὰς ἀποθήκας² καὶ μείζονας οἰκοδομήσω » και « περί πλεονεξίας », τονίζει ότι ὅποιος δεν βοηθάει τον συνάνθρωπό του που ἔχει ἀνάγκη ενώ μπορεί, τον ἀδικεῖ με την ἀδιαφορία του. ¹ (Λουκ. 12,18) ² « Τοῦ πεινῶντός ἔστιν ὁ ἄρτος, ὃν σύ κατέχεις· τοῦ γυμνητεύοντος τό ἱμάτιον, ὃ σύ φυλάσσεις ἐν ἀποθήκαις· τοῦ ἀνυποδέτου τό ὑπόδημα, ὃ παρά σοί κατασῆπεται· τοῦ χρίζοντος τό ἀργύριον, ὃ κατορύξας ἔχεις. Ὡστε τοσοῦτους ἀδικεῖς, ὅσοις παρέχειν ἐδύνασο » P.G. 31,277{ B 226 }.
- 105.** Στο 13^ο ἄρθρο του Συντάγματος της Ελλάδας¹ διαβάζομε ότι « κάθε γνωστή θρησκεία εἶναι ἐλεύθερη και τα σχετικά με τη λατρεία της τελούνται ἀνεμπόδιστα υπό την προστασία των νόμων. Ο προσηλυτισμός² ἀπαγορεύεται ». ¹ Εφημερίδα της κυβερνήσεως, τεύχος Α΄ 211/ 24.12.2019, σ. 5712, ἄρθρο 13,2. ² Προσηλυτισμός δεν εἶναι η διακήρυξη των θρησκευτικῶν πεποιθήσεων ἢ η ὁμολογία της πίστεως, δηλαδή η ἀσκηση της ἐλευθερίας της θρησκευτικῆς συνείδησης ενός προσώπου ἀλλά η προσπάθεια με ἀθέμιτα μέσα (δόλια ἢ καταχρηστικά) να διεισδύσει κάποιος στη θρησκευτικὴ συνείδηση του ἄλλου. { B 230 }.
- 106.** Ο θρησκευτικός φανατισμός κυριεύει τις ψυχές των ἀμαθῶν που δεν ἔχουνε πίστη ἀλλά θρησκεία και ἐμφανίζεται με τη μορφή της θρησκοληψίας, του πουριτανισμού, του συντηρητισμοῦ ἢ του προσηλυτισμοῦ. { B 231 }.
- 107.** Στην Παλαιὰ Διαθήκη ο Μεσσίας ἀποκαλεῖται « δοῦλος Κυρίου¹ » ἢ « παῖς Κυρίου² » **עַבְד־יְהוָה** (ἐβεδ γιαχβέ) και εἶναι αὐτός που θα φέρει τη λύτρωση σε παγκόσμιο ἐπίπεδο. Στον Θεάνθρωπο Ἰησοῦ Χριστό³ ἐκπληρώθηκε ο λόγος του προφήτη Ησαΐα. ¹ Ησ. 49,5 ² Ο «παῖς Κυρίου» πάσχει για λογαριασμό ὅλης της ἀνθρωπότητας, μετὰ το πάθος και το θάνατό του, ἀνασταίνεται. Ησ. 42,1 και 49,3 και 52,13 ³ Ματθ. 12,18-21 { B 239 }.
- 108.** Ο ἅγιος Πορφύριος ο καυσοκαλυβίτης (1906-1991) ἔλεγε ότι τα πάθη πρέπει να μετασχηματιστοῦν. Η κοσμικὴ ἀγάπη που κάποιος αισθάνεται χαρά στην ἐναλλαγή πολλῶν συντρόφων, ὅταν ἐρθεῖ η χάρις του Θεοῦ στην ψυχὴ του ἀνθρώπου γίνεται μοναδικὴ σχέση και αἰώνια, ο ἐγωισμός γίνεται ζήλος για το καλό. Το σκοτάδι χάνεται ὅταν ἀνοίξομε τα παράθυρα και μπει το φως. { B 243 }.

109. Ο Μωσαϊκός νόμος όριζε το Σαββατικό¹ και το Ιωβηλαίο² έτος, υπενθύμιζε ότι η γη ανήκει στον Θεό και έδειχνε τον τρόπο, που θα μπορούσε να θεραπευτεί η κοινωνική αδικία στην προ Χριστού εποχή αλλά και στις μέρες³ μας. **1** Κάθε 7^ο χρόνο απαγορευόταν η καλλιέργεια της γης και οι καρποί της γης αξιοποιούνταν από τους φτωχούς, τους δούλους, τους ξένους, τα ζωντανά του αγρού : « ⁴ τῷ δέ ἔτει τῷ ἑβδόμῳ σάββατα ἀνάπαυσις ἔσται τῇ γῆ, σάββατα τῷ Κυρίῳ· τόν ἀγρόν σου οὐ σπερεῖς καί τήν ἄμπελόν σου οὐ τεμεῖς ... ⁶ καί ἔσται τά σάββατα τῆς γῆς βρώματά σοι καί τῷ παιδί σου καί τῇ παιδίσκῃ σου καί τῷ μισθωτῷ σου καί τῷ παροίκῳ τῷ προσκειμένῳ πρός σέ, ⁷ καί τοῖς κτήνεσίν σου καί τοῖς θηρίοις τοῖς ἐν τῇ γῆ σου ἔσται πᾶν τό γένημα αὐτοῦ εἰς βρῶσιν » (Λευϊτ. 25,4-7). **2** Κάθε 50^ο χρόνο εφαρμοζόταν α) η αγρανάπαυση β) η απελευθέρωση όλων των δούλων, με τις οικογένειές τους γ) η επιστροφή της γης στους παλιούς ιδιοκτήτες ή στους απογόνους τους, χωρίς αποζημίωση: « ¹⁰ καί ἀγιάσετε τό ἔτος τό πεντηκοστόν ἐνιαυτόν καί διαβοήσετε ἄφεισιν ἐπί τῆς γῆς πᾶσιν τοῖς κατοικοῦσιν αὐτήν· ... » (Λευϊτ. 25,10-13) **3** Σύμφωνα με τη λίστα Forbes, το 2018, οι 26 πλουσιότεροι άνθρωποι του κόσμου, με περιουσίες 1,4 τρισεκ. \$, είχαν ό,τι και οι 3,8 δισεκ. φτωχότεροι πολίτες σε όλες τις χώρες του κόσμου. { B 243-4 }.